

1 Saamelaiskäräjälain muutosesityksen (HE 274/2022 vp) vaikutukset tasa-arvon kannalta

1.1 Johdanto

Vuovde-, guolásteaddji- ja duottarsámit rs / Metsä-, kalastaja- ja tunturisaamelaiset ry vaatii saamelaiskäräjälaita yhdenvertaista kohtelua kaikille saamelaisille.

Kaikkien Suomen saamelaisten on oltava yhdenvertaisia lain edessä.

Osalta saamelaisista, kuten metsäsaamelaisilta, puuttuu äänioikeus sen omassa asiassa.

Olemme identiteetiltämme saamelaisia. Metsäsaamelaisten (eli metsälappalaisten) oikeuksia (3 § 2 kohta) ei saa poistaa. Saamelaismääritys antaa saamelaisille oikeusturvaa.

Kaikkien saamelaisten, myös metsä- ja inarinsaamelaisten tulee voida nauttia täysimääräisesti ihmisoikeuksista ja perusvapauksista ilman rajoituksia ja syrjintää. Metsä- ja inarinsaamelaiset pyrkivät tosiasialliseen yhdenvertaisuuteen yliverbiaisia oikeuksia omaavien saamelaiskäräjien saamelaisten kanssa.

Saamelaiskäräjät ei edusta kaikkia saamelaisia. Etnisyys ja identiteetti ovat subjektiivisia oikeuksia, joiden arvioiminen ei kuulu saamelaiskäräjille. Alkujaan saamelaiskäräjät perustettiin puolustamaan ja ajamaan kaikkien saamelaisten asiaa. Se on laiminlyönyt tehtävänsä. Riittävä rahoitus on ilman perusteluja avoin määritys, rahavarojen käytön seuranta on puutteellista. Se ei ole Suomen edun mukaista.

Vuovde-, guolásteaddji- ja duottarsámit rs / Metsä-, kalastaja- ja tunturisaamelaiset ry vaatii metsäsaamelaisten ja inarinsaamelaisten alkuperäiskansan oikeuksien ja saamelaisen etnisyyden ottamista lain tasolle.

Olemme saamelaisia, jotka täyttävät kaikki voimassa olevan kansallisen lainsäädännön pykälät. Olemme alkuperäiskansaa, jota suojelevat kansainväliset sopimukset.

De jure, metsä- ja inarinmaan saamelaiset ovat perustuslain 17 § 3 mom. tarkoittamia saamelaisia.

De jure, perustuslain 121 §, 4 mom. antaa suojan myös metsä- ja inarinmaan saamelaiset

De jure, metsä- ja inarinmaan saamelaiset ovat saamelaiskäräjälain 3 § tarkoittamia saamelaisia.

De jure, Suomen lainsäädännön mukaan metsä- ja inarinmaan saamelaiset täyttävät saamelaismääritykset kuin myös kansainvälisten sopimusten ja suositusten mukaiset säädökset.

Metsä- ja inarinmaan saamelaiset ovat De jure ILO -169 sopimuksen tarkoittamaa alkuperäiskansaa. He täyttävät alkuperäiskansan kaikki kriteerit.

Saamelaiset ovat EU:n ainoa alkuperäiskansa. Metsäsaamelaiset ovat se osa suomalaisesta saamenkansasta, jonka perusteella saamelaiset voidaan määritellä alkuperäiskansaksi.

Olemme osa saamenkansaa, se osa saamenkansaan, jolta saamelaiskäräjälain avulla ollaan riistämässä oikeus omaan saamelaiseen identiteettiin ja kulttuuriin.

Kaikkien saamelaisten tulee voida nauttia täysimääräisesti ihmisoikeuksista ja perusvapauksista ilman rajoituksia ja syrjintää.

2 Tasa-arvo suhteessa saamelaiskäräjälakiin

Saamelaiskäräjälaissa tulee säilyttää 3 § kohta 2 (ns. lappalaispykälä). Sitä tulee täydentää, että se tarkoittaa metsä- ja inarin saamelaisten oikeutta yhdenvertaiseen asemaan saamelaiskäräjien saamelaisten kanssa. Se tarkoittaa yhdenvertaisuutta lain edessä ja oikeutta omaan kieleen ja kulttuuriin.

2.1 Nykytilanne

Nyt voimassaoleva saamelaiskäräjälaki 3 §: ”Saamelaisella tarkoitetaan tässä laissa henkilöä, joka pitää itseään saamelaisena, edellyttäen: 1) että hän itse tai ainakin yksi hänen vanhemmistaan tai isovanhemmistaan on oppinut saamen kielen ensimmäisenä kielenään; tai 2) **että hän on sellaisen henkilön jälkeläinen, joka on merkitty tunturi-, metsä- tai kalastajalappalaiseksi maa-, veronkanto- tai henkikirjassa**; taikka 3) että ainakin yksi hänen vanhemmistaan on merkitty tai olisi voitu merkitä äänioikeutetuksi saamelaisvaltuuskunnan tai saamelaiskäräjien vaaleissa.”

Käytännössä kuitenkin kohdan 2 eli ns. lappalaiskriteerin perusteella ei Saamelaiskäräjien vaalilautakunta ole hyväksynyt hakijoita merkittäväksi saamelaiskäräjien vaaliluetteloon, vaan asia on hakijan toimesta täytynyt viedä Korkeimman Hallinto-oikeuden ratkaistavaksi.

2.2 Lain muutosesityksen vaikutukset

Hallituksen esityksessä uudeksi saamelaiskäräjälaiksi tasa-arvon kannalta kestävämmäksi asia on saamelaismäärityksen kaventaminen poistamalla ns. lappalaispykälä. Jatkossa saamelaiskäräjälaissa saamelaiseksi määriteltäisiin henkilö lähinnä kielikriteerin perusteella.

Lain edessä Suomen kansalaisten pitäisi olla yhdenvertaisia. Mikäli saamelaiskäräjälaki hyväksyttäisiin hallituksen esityksen mukaisesti, syntyisi tilanne, jossa Suomen kansalaisia kohdeltaisiin epätasa-arvoisesti – osa saamelaisista olisi äänioikeutettuja Saamelaiskäräjien vaaleissa ja osa ei. Yleinen ja yhtäläinen äänioikeus on Suomessa vanhaa perua, läntisenä demokratiana Suomi ei voi laatia lakia, joka syrjisi osaa kansalaisistaan, ja vieläpä sitä kaikkein alkuperäisintä osaa alkuperäiskansa saamelaisista.

3 Syrjintä

Metsä- ja inarinsaamelaisuuteen kohdistuva vähättely, syrjintä, olemassaolon kieltäminen ja vaijentaaminen ovat jatkuneet tähän päivään asti. Tätä tapahtuu edelleen valtion ja saamelaiskäräjien taholta.

Sovinto- ja totuuskomission piti pyrkiä totuuteen ja sovintoon sekä tapahtuneiden vääryyksien näkyväksi tekemiseen. Statuksettomia metsä-, kalastaja- ja tunturisaamelaisia ei otettu selvittelytyöhön mukaan huolimatta siitä, että meitä koskevat kaikki samat vääryydet, joita nyt ollaan selvittämässä sovinto- ja totuuskomissiossa.

Vuovde-, guolásteaddji- ja duottarsámit rs / Metsä-, kalastaja- ja tunturisaamelaiset ry muistuttaa, että lakiesityksessä 5 § 5 momentissa painotetaan ”että saamelaiskäräjien on osaltaan turvattava perus- ja ihmisoikeuksien toteutuminen ja että saamelaiskäräjien on kohdeltava kaikkia ihmisiä yhdenvertaisesti”. Lakiesityksen valmisteluaineistossa tätä avataan seuraavasti: ”Ehdotetun 5 momentin mukaan saamelaiskäräjien olisi tehtäviinsä kuuluvissa asioissa osaltaan turvattava perus- ja ihmisoikeuksien toteutuminen. Säännöksessä todettaisiin myös se, että saamelaiskäräjien on kohdeltava kaikkia ihmisiä yhdenvertaisesti ja sukupuolten tasa-arvoa edistään sen mukaan kuin lailla tarkemmin säädetään. Säännöksen tarkoituksena on tuoda esille saamelaiskäräjien vastuuta toimia myös itse perus- ja ihmisoikeuksia kunnioittavalla tavalla.”

Yhdenvertaisuusvaatimus ja syrjintäkielto koskee jo nykyään myös saamelaiskäräjiä. Ehdotetulla säännöksellä on tarkoitus painottaa yhdenvertaisuusvaatimuksen ja syrjintäkiellon noudattamisen tärkeyttä. Näemme kyseisen kohdan muistutuksena siitä, ettei Saamelaiskäräjät tällä hetkellä toimi perus- ja ihmisoikeuksia kunnioittavalla tavalla. Sinällään tämän asian kirjaaminen lakiin olisi oikeansuuntainen asia, mutta sen tulisi myös johtaa käytännön toimiin, jottei asia jäisi kuolleeksi lain kirjaimeksi.

Lain muutosesitys loukkaa metsäsaamelaisten perus- ja ihmisoikeuksia.

Metsäsaamelaisten oikeudenloukkauksia

Metsäsaamelaiset on vaiennettu aktiivisin toimin

- 1) Sivuuttaminen kansainvälisten ratkaisujen haussa / käsittelyissä (esim. saamelaiskäräjien vaaliluetteloön hakeutuminen)
- 2) sivuuttaminen saamelaiskäräjälain valmistelussa
- 3) sivuuttaminen totuus- ja sovintokomission työssä
- 4) vähättely ja osallistamisen sivuuttaminen

Saamelaiskäräjälain muutosesitys on syrjivä, rasistinen laki, joka asettaa kansalaiset eriarvoiseen asemaan. Mitkään Suomen allekirjoittamat kansainväliset sopimukset ja säädökset eivät vaadi nostamaan edes alkuperäisstatuksen omaavaa kansaa yliverlaiseen asemaan muihin kansanosiin nähden. Saamelaisten kotiseutualueella asuu noin 3500 saamelaiskäräjien rekistereissä olevaa saamelaista. Samalla alueella asuu yli 10.000 muuta asukasta. He menettävät omia perustuslain mukaisia tosiasiallisia oikeuksia.

Metsä-, kalastaja- ja tunturisaamelaiset ovat menettämässä oikeuden demokraattiseen vaikutusvaltansa perinteisillä asuinalueillaan (kunnan itsehallinnossa). He joutuvat toissijaiseen asemaan viranomaisissa.

Kunnat ovat menettämässä olemassa olevaa itsehallintoa saamelaiskäräjien määräävän itsehallinnon alla -viittaus 9 § kohtiin 1 -9. Samalla se tarkoittaa saamelaisten kotiseudulla asuvien kuntalaisten (muiden kuin saamelaiskäräjien saamelaisten) alentamista eriarvoiseen asemaan.

4 Ratkaisuehdotukset

Vuovde-, guolásteaddji- ja duottarsámit rs / Metsä-, kalastaja- ja tunturisaamelaiset ry toteaa, ettei hallituksen esitys saamelaiskäräjälain muuttamiseksi (HE 274/2022 vp) voi tulla hyväksytyksi.

Katsomme, että vähimmäisvaatimuksena lain hyväksymiselle tulisi olla 3 § kohta 2 (ns. lappalaispykälä) säilyttäminen. Sitä tulee täydentää, että se tarkoittaa metsä- ja inarin saamelaisten oikeutta yhdenvertaiseen asemaan saamelaiskäräjien saamelaisten kanssa. Se tarkoittaa yhdenvertaisuutta lain edessä ja oikeutta omaan kieleen ja kulttuuriin.

Näemme kuitenkin parhaimpana vaihtoehtona lain palauttamisen valmisteltavaksi laaja-alaiseen työryhmään, jonka työskentelyyn otetaan mukaan kaikki asiaan liittyvät tahot, mukaan lukien metsä- ja inarinsaamelaiset.

Vuovde-, guolásteaddji- ja duottarsámit rs / Metsä-, kalastaja- ja tunturisaamelaiset ry

Tuomas Keskitalo
puheenjohtaja

Timo Helaniva
sihteeri